

Asia: HE 99/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2026

Tulevaisuusvaliokunnan intressi on pidempään kohdistunut ilmiölähtöiseen budjetointiin ja siihen liittyviin mahdollisuuksiin ja puheenvuorossa keskitytään siihen.

Ilmiölähtöisyys on ollut esillä viimeaikaisissa hallitusohjelmissa ja myös Petterin Orpon hallitusohjelma toteaa, että "Valtionhallinnon kehittämisessä kiinnitetään erityistä huomioita hallinnonalojen väliseen yhteistyöhön ja ilmiölähtöisyyteen ja nämä näkökulmat huomioidaan nykyistä vahvemmin muun muassa valtion talousarviossa."

Ilmiölähtöinen budjetointi voidaan nähdä osana laajempaa systeemistä kokonaisuuden johtamistyötä, jossa se on yksi työkalupakin työkaluista. Tämä VNK:n kommenttipuheenvuoro käsittelee kolmea näkökulmaa ilmiölähtöisestä budjetoinnista ja nojaa erityisesti ansiokkaisiin VM:n aihetta käsitelleeseen työryhmätyöhön¹ sekä VTV:n sitä seuranneeseen kehittämistyöhön².

1. Ilmiölähtöisyys toimii ymmärryksen lisääjänä

Yleisesti ottaen ilmiölähtöinen budjetointi soveltuu ennen kaikkea lisäämään ymmärrystä tarkasteltavasta ilmiöstä. Tällöin sen rooli päätöksenteossa liittyy erityisesti tietopohjan parantamiseen. Jo nykyinen budjettirakenne mahdollistaa tämänkaltaisen ilmiöpohjaisen tarkastelun.

Toimeenpanon johtamisessa ilmiölähtöisyys on haastavaa, koska määrärahat kohdennetaan yksikäsitteisesti johonkin pääluokkaan ja jollekin momentille. Vastaavasti viimekätinen toimivalta on myös määriteltävä. Laaja-alaisen ilmiön ollessa kyseessä määrärahat ja toimivalta hajaantuvat useaan eri paikkaan.

2. Tarkasteltavien ilmiöiden valinta hallitusohjelmaan

Suomessa on harjoiteltu erityisesti kestäväen kehityksen budjetointia ja lyhyemmän aikaa lapsibudjetointia. Näitä voidaan pitää esimerkkeinä ilmiöistä.

Sekä VTV että VM:n työryhmä arvioivat, että ilmiölähtöisen budjetoinnin kohteeksi valittavat ilmiöt tulisi valita hallitusohjelmassa ja niitä tulisi olla vain muutama.

Luontevaa olisi, että ilmiölähtöisen tarkastelun kohteeksi valittaisiin hallituksen keskeiset strategiset tavoitteet, joita on myös mielekästä olla vain muutama. On todennäköistä, että tämänkaltaiset hallituksen päätavoitteet olisivat laaja-alaisia ja täten ilmiölähtöiseen tarkasteluun soveltuvia. Lähestymistavan edellytys olisi, että hallitus selkeästi nimeäisi ohjelmassaan päätavoitteensa. Päätavoitteiden valinta mahdollistaisi ilmiölähtöisen budjetoinnin lisäksi monien muiden hallinnon käytössä olevien instrumenttien

¹ https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/586ec3b2-4bf3-4e6d-b8f9-c9ee44b140d2/804f0322-721a-4ffe-bb2e-b6a7f9f1c767/JULKAISU_20190125130000.PDF

² <https://www.vtv.fi/app/uploads/2020/10/vtv-julkaisu-havaintoja-ilmiopohjaisesta-budjetoinnista.pdf>

suuntaamiseen ja painottamiseen sen varmistamiseksi, että hallituksen keskeiset prioriteetit toteutuvat ja niitä voidaan tukea parhaalla mahdollisella tietopohjalla.

3. Menettelytavoista – valittujen ilmiöiden tilannekuva hallituskauden alussa

Havaintona kestävä kehityksen budjetoinnista voi todeta, että ministeriöiden lähestymistavat vaikutusten arviointiin talousarvioprosessissa eroavat toisistaan. Kuten VTV toteaa, valtiovarainministeriön rooli ja ohjeistus ovat keskeisiä – samoin kuin yhteiset työkalut.

VTV katsoo, että ilmiöitä koskevissa budjettivalmisteluissa tulisi siirtyä monenkeskiseen tarkasteluun. Ministeriöiden budjettivalmistelussa ei nykyisin juuri tapahdu poikkihallinnollista tarkastelua tai yhteistä tavoitteiden asettamista.

VNK:n näkökulmasta voisi olla mahdollista ja mielekästä kokeilla hallinnonalojen yhteistä valmistelua, jossa pyritäisiin luomaan yhteinen tilannekuva hallituksen valitsemista ilmiöistä tai hallituksen päätavoitteista. Erityisen hyödyllistä tämä olisi hallituskauden alussa ja VNK:n suunnitelmissa on parantaa hallinnon valmiutta tähän. Tällainen varsinaisesta budjettimenettelystä erillinen toiminta ei välttämättä vaatisi olennaisia muutoksia VM:n johtamaan talousarviovalmisteluprosessiin.

Asia kytkeytyy myös kuulemisen ilmoitettuun aiheeseen kestävyys- ja ennakointityön uudistamisesta. Valiokunnasta saadun tiedon perusteella tähän kysymykseen voidaan palata myöhemmin esimerkiksi Tulevaisuusselonteon käsittelyn yhteydessä ja siksi sitä ei ole sivuttu tässä syvemmin.

VTV tuo myös esille kysymyksen ilmiölähtöisyydestä eduskunnan talousarviovalmistelun käsittelyprosessissa.